

УДК 378.1:37.014

**Олександр
Соснін**

Завідувач кафедри "Міжнародна інформація" Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, доктор політичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Української академії політичних наук, м. Київ

ПРО ІННОВАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ОСВІТІ

(До 10-річчя створення кафедри "Міжнародна інформація"

Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету)

Постійна модернізація в організації національного інформаційно-комунікаційного середовища (ІКС) під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) стала в наші дні одним із основних факторів життєдіяльності держави і суспільства. Особливістю формування ІКС, крім визначення інформаційно-комунікаційної складової в трудовій діяльності громадян, стають нові процеси, спрямовані на створення знань, інноваційне опрацювання інформації як ресурсу й організацію ефективної комунікації з метою надання різноманітних інформаційних послуг. Робота з інформацією в умовах активного впровадження новітніх ІКТ створює нові інформаційно-технологічні реалії в усіх сферах людської діяльності. Вони зазвичай мають високотехнологічний і складний зміст, а тому одним із найактуальніших завдань науки й освіти сьогодні є мобілізація теоретичних, методологічних і практичних знань, накопичених людством, для організації свідомого ставлення до інформаційно-комунікаційних феноменів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інформація, міжнародна інформація, інформаційний ресурс, інноваційна діяльність, комунікація, інформаційно-комунікаційні технології, національне інформаційне законодавство.

Підготовку фахівців за спеціальністю "Міжнародна інформація" в Україні було започатковано в 1993 році в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. На тлі процесів розбудови державності і становлення національного законодавства Україна того року знайшла можливість розпочати підготовку фахівців для нового привілейованого класу управлінців, орієнтованих на те, щоби включити інформаційний ресурс України в тканину реального життя нового суспільства. Тут слід додати, що саме тоді, хоч і на деякий час — до 1999 року, керівництво України вивело із кола питань, якими традиційно опікувалося КДБ, захист інформації як галузь знань і професію. Було створено вперше серед незалежних держав, які виникли на теренах колишнього СРСР, два незалежних півдільних відомства — Державну службу з питань технічного захисту інформації¹ і Державний комітет з питань державних секретів². Це стало імпульсом для модернізації інформаційно-комунікаційної сфери України. Його сили вистачило, щоб підготовка фахівців за напрямом "Міжнародна інформація" швидко набула популярності й поширилась у національних університетах України. Кафедра з такою назвою була організована у 2005 році і в Інституті міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Сьогодні вона щорічно випускає високоосвічених спеціалістів для роботи аналітиками консолідованої інформації із відповідними компетенціями і знанням іноземних мов. Разом з тим, як будь-яка організована система, що розвивається, спеціальність "Міжнародна інформація" потребує певних змін та інноваційного оновлення у процесі роботи над новою класифікацією національної освіти.

Постійне реформування і модернізація національного інформаційно-комунікаційного середовища (ІКС) під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) стало в наші дні одним із основних факторів життєдіяльності держави і суспільства. На жаль, власне терміни "реформування", "модернізація" та інші визначення процесу удосконалення системи управління певною сферою або у межах опанованого свідомістю світу і життя цивілізованого простору, тобто у межах перетвореного світу, в офіційних документах державної політики за два останніх десятиліття набули різної інтерпретації у процесі проведення адміністративних реформ та різноманітних політичних і адміністративних змін, а тому хотілось би, щоб у роботі з оновлення класифікації національної освіти ми уникли таких помилок.

Усвідомлене і концептуальне вживання понять "реформування", "модернізація" тощо, зокрема і в царині освіти, потребує всебічного аналізу і філософського осмислення всієї системи набуття знань громадянами України. Вона як проблема суспільного розвитку в новітню інформаційну добу належить до найбільш актуальних. Особливістю формування ІКС, крім ви-

¹ Про Державну службу України з питань технічного захисту інформації : Указ Президента України від 01.12.1992 № 593/92 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/593/92>.

² Про утворення Державного комітету України з питань державних секретів : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1993 № 327 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/327-93-%D0%BE>.

значення інформаційно-комунікаційної складової у трудовій діяльності громадян, стає формування нових процесів, спрямованих на створення знань та інноваційного опрацювання інформації як ресурсу й організації ефективної комунікації³ з метою надання різноманітних інформаційних послуг.

Інноваційна діяльність пов'язана, по-перше, з модернізацією знань і змістовної інформації для потреб розвитку науки, освіти і державно-правової сфери в умовах комп'ютеризованого життя. Вона, на жаль, відображається здебільшого специфічною англомовною термінологією, яку ми, до того ж, поки що достатньо не опрацювали в навчальних курсах, оскільки її оформлення потребує складного інтелектуального процесу. Він складається із усвідомлення сенсу класичних і нових загальнотеоретичних знань, досвіду науки, освіти і життя, поєднаного з доктринальними дослідженнями процесів оформлення текстів для потреб комп'ютерних технологій, за допомогою яких вони фіксуються в офіційних документах і наукових виданнях. Така робота інтенсивно проводиться в розвинених країнах світу, і до неї, наприклад, у США залучено вже понад 70 % дієздатного населення, а її програми розглядаються як загальний інструмент організації сталого розвитку, взаємодії і контролю державних установ за розвитком ІКС і як засіб концентрації влади для найбільш ефективного використання в інтересах громадян, суспільства і держави й накопиченого інформаційного ресурсу країни.

Поглинаючи весь попередній досвід створення архітектури світових систем управління — від колоніальних імперій європейських країн до глобальних світових корпорацій, побудованих США у ХХ ст., нові методи управління вибудовуються на засадах точного аналізу і коректності в поводженні з інформацією. Поряд з матерією й енергією вона набула сьогодні властивостей фундаментальної сутності світу, який нас оточує. Сьогодні без інформації необхідного обсягу і якості, а також засобів комунікації неможливо уявити розвиток будь-яких високотехнологічних виробництв, досягнення необхідного рівня національної безпеки, забезпечення населення продовольством, промисловими товарами тощо. Не дарма інформацію у поєднанні з комунікацією порівнюють із капілярами держави, а роботу із інформацією вважають найбільш ризикованою з позицій забезпечення глобальної і національної безпеки людства на найближчі десятиліття.

Людство протягом десятиліть вирішувало світоглядні питання щодо істинної цінності наукових знань та інформації як певної нематеріальної субстанції, а аналіз їх різноманітних властивостей і характеристик став першопричиною зародження і бурхливого розвитку у ХХ ст. незнаних доти наукових дисциплін, як то документалістика (наука про оптимальне управління документальними системами), кібернетика (наука про оптимальне управ-

³ Комунікація (від лат. *communicatio* — єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з лат. дієсловом *commutco* — роблю спільним, повідомляю, з єдиною, похідним від *communis* — спільний): взаємодія двох або декількох осіб або неживого посередника й людей, включених до процесу передачі інформації (повідомлень, ідей, знання, принципів тощо). Комунікація може бути вербальною й невербальною, безпосередньою (особистою), опосередкованою (на відстані) й може здійснюватися за допомогою залучення різноманітних засобів і каналів спілкування.

ління великими динамічними системами), інформатика (наука про властивості інформації й методи її опрацювання сучасними ІКТ), інформаційне право (наука про правове регулювання інформаційної діяльності) та ін. Протягом останніх десятиліть інформація, з одного боку, сформувала матеріальне середовище життя сучасної людини, виступаючи джерелом інноваційних промислових, наукових, освітніх та управлінських технологій, а з іншого — стала основним засобом для становлення міжособистісних взаємовідносин — комунікації. На тлі виникнення нової інформації комунікація, як правило, по-новому продукується, видозмінюється і трансформується, забезпечуючи інформаційну взаємодію людей у процесі науково-освітньої, виробничої і суспільно-політичної та іншої діяльності.

Змістовна інформація, якої ми постійно потребуємо й отримуємо, завжди невіддільна від якості комунікації і, таким чином, виступає певним атрибутом комунікації. Володіючи фундаментальною властивістю — цінністю, змістовна інформація, як і комунікація, завжди є аксіогенною⁴. Як наслідок, будь-яка інформаційно-комунікаційна система (ІКС) є аксіогенною і водночас інформаційною (безумовно, й культурогенною). Як система вона постійно вдосконалюється, адаптується до вимог учасників процесів глобалізації світу. Постійно генеруючи нові культурні цінності й навпаки, ІКТ дозволяють засвоювати, відбирати й транслювати їх у різні суспільні прошарки, а тому, без перебільшення, інформація і якість засобів комунікації завжди обумовлюють рівень консолідації сил у кожному суспільстві, підйом (або занепад) у громадян патріотизму в боротьбі за гідне життя, рівність і свободу. Темпи розвитку і лідерство країн англomовного світу, їх досвід, який дедалі активніше використовується у процесах державного управління, на виробництві, в науці, освіті, побуті, є тому свідченням.

Без сумніву, робота з інформацією в умовах активного впровадження новітніх ІКТ творить нові інформаційно-технологічні реалії в усіх сферах людської діяльності (часто раніше небачені за формою й змістом і не завжди охоплені класичними знаннями, уявленнями й нормативно-правовими засобами). Нові для людини, суспільства і держави предметні простори породжують і нові об'єкти досліджень, зокрема і щодо інформаційної природи багатьох явищ, нових викликів і загроз. Вони зазвичай мають високотехнологічний і складний зміст, а тому одним із найактуальніших завдань науки й освіти сьогодні стає мобілізація теоретичних, методологічних і практичних знань, накопичених людством для організації досліджень, спрямованих на усвідомлення нових інформаційно-комунікаційних феноменів, які виникають при комп'ютерному опрацюванні інформації і знань новітніми ІКТ.

Сьогодні, спостерігаючи життя і процеси інноваційного оновлення світу в науці, освіті та промисловості, боротьбу політичних партій і їх лідерів за владу, аналізуючи події, які відбуваються в Україні, ми дедалі більше усві-

⁴ Аксіологія (від грец. "цінність") — наука про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини; розділ філософії. Зокрема, наука про цінності освіти, в яких представлена система значень, принципів, норм, канонів, ідеалів, котрі регулюють взаємодію в освітній сфері й формують компонент відносин у структурі особистості.

домлюємо могутність інформаційно-комунікаційних чинників. Ми бачимо, що без їх глибокого усвідомлення надалі неможливо буде уявити наше загальне інноваційне оновлення, а тому постійно зростатиме рівень вимог до всіх процедур обміну інформацією та знаннями. Чому? Тому, що сучасна цивілізація, використовуючи чотири основні ресурси — природні багатства, працю, капітал та інформацію — роль останньої лише починає усвідомлювати повною мірою.

Перші три види ресурсів безперечно є головними чинниками могутності реальних виробництв і держав, однак інформація із системами новітньої комунікації вже стала необхідною умовою їх ефективного використання. Інформація, інформаційні ресурси й технології дедалі більше включаються у структуру сучасної економіки і починають відігравати там провідну роль. Інформаційно-комунікаційні інфраструктури дедалі більше влітаються у тканину реального життя суспільств, розширюючи світогляд і професійні якості громадян, а тому постійно підвищують сукупний попит людства на інформаційні послуги. Так визначається загальна основа розвитку світу через феномен "інформаційне суспільство" і розуміння процесів виходу ІКТ на конкретні диференційовані й інтегровані сфери сучасних соціальних потреб громадян.

Аналізуючи процеси використання інформаційно-комунікаційної інфраструктури, ми бачимо на прикладі становлення нового постіндустріального (мережевого) суспільства, що у світі, який нас оточує, виникають нові форми управління людиною, суспільством, державою. Формується і новий клас управлінців (нетократія — від англ. *netocracy*, інфократія — від англ. *infocracy*, медіократія — від англ. *mediocracy*), який переводить нас і нашу свідомість в іншу, віртуальну реальність. Віртуальну не тому, що це "ірреальний", або "фіктивний", світ, а тому, що у штучно сконструйованому кібернетичному просторі є мінімальна кількість перешкод для поширення інформації. Основною цінністю всюди поступово стають не стільки матеріальні цінності (гроші, нерухомість тощо), скільки інформація, люди, які нею володіють, наявність і рівень оволодіння ними новітніми засобами комунікації. Всюди у світі зростає потреба у високоосвічених, із знанням іноземних мов, фахівцях, які здатні раціонально (кібернетично) мислити, а головне — вміють працювати з інформацією і володіють сучасними ІКТ. Їх знання і здатність до управління через новітні ІКТ ресурсами країн світу всюди поступово знищує владу безвідповідальних політиків (так би мовити, "кухарок"), які часто безглуздо, без розуміння наукових обґрунтувань, майже навпомацки, навіть не маючи досвіду донесення реального змісту термінів, які вони використовують, "вкидають" у суспільне середовище нові словосполучення, бездумно вписуючи їх у документи офіційної державної політики, як то: "електронний уряд", "електронна держава", "сервісна держава", "електронний сервіс" тощо. Як наслідок, багато концептуальних рішень, які імплементуються ними через законодавчі акти в наше життя під гаслами розбудови інформаційного суспільства, не переходять системно в розряд нормативно-правових актів, у яких вони мають наповнюватися праворегульованим або правозабезпечувальним змістом. Подивимось, що інформаційне суспільство — це лише соціологічна концепція,

і її світоглядною основою є розвиток суспільного виробництва на ресурсно-му забезпеченні, їх науковими знаннями, по-перше, науково-технологічною інформацією, новітніми ІКТ і висококваліфікованими спеціалістами. Ймовірно, розставляючи тут пріоритети, ми перш за все будемо шукати ключ до виявлення своїх помилок і вирішувати питання їх усунення, але вже помітно, що внаслідок низької кваліфікації виконавців наших планів серед політиків, управлінців та інженерів довіра громадян до держави на зламі ХХ — ХХІ ст. зазнала суттєвих втрат і знизилася до тієї граничної межі, за якою проглядається крах чинної системи управління, тотальна недовіра та "нігілізм" громадян, які живуть працею, до дій чиновництва.

За таких умов надзвичайно актуальними стають розробка національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012—2021 роки та різних науково-освітніх концепцій і класифікацій в освіті, оскільки підготовка фахівців для потреб інноваційного розвитку країни, на наш погляд, стала ключовим фактором проведення всіх інших реформ у державі. Українці втомилися від словоблуддя політиків і прагнуть консервативних форм управління, які спираються на закон і порядок. Їх всюди забезпечують фахівці з інженерною освітою, здатні перетворювати наукові знання у технологічні процеси реальних виробництв.

Вони розуміють намагання політиків застосувати досвід країн-лідерів і провести реформи в освіті. Останні, головним чином, обумовлені темпами розвитку функціональних можливостей новітніх ІКТ і, як наслідок, потребами ринку у високоосвічених фахівцях, здатних "розуміти" й обслуговувати технології постіндустріальної доби. Ми не помічаємо, але з їх допомогою поступово входимо в епоху "екза" — комп'ютер досягає історичної межі працездатності — квінтільйон (10^{18}) операцій за секунду наближає нас до можливості стежити за процесами функціонування людського мозку в реальному часі. Ми долаємо численні фізичні й технологічні перепони, вирішуючи проблеми інтеграції в сучасній мікроелектроніці. Зменшивши за 35 років розміри транзистора в 1000 разів (з 1 мм до 1 мкм), людство продовжує цей процес, створюючи штучні металоорганічні структури для створення транзисторів нанометрового розміру, наближаючись до виробництва потужних процесорів, які можна буде не тільки "вбудовувати" у гудзики або інші невеликі за розміром предмети, а й імплантувати в організм, щоб, уловлюючи електричну активність мозку, за необхідності не втрачати канал зв'язку із зовнішнім світом. Нанотехнології, розвитком яких сьогодні опікуються і наука, й освіта, стали тут одним із найбільш важливих і значних досягнень. Вони за своїми якістьми і можливостями вже спроможні це забезпечити. Завдяки їх подальшому розвитку людство у найближчому майбутньому, безумовно, отримає доступ і до інформації матерії, що, з одного боку, докорінно змінить наші уявлення про реальні можливості людини, з іншого, безумовно, зробить нас ще більш вразливими і беззахисними перед новітніми ІКТ.

Пізнання процесів впливу ІКТ на людину, їх розвиток і вдосконалення розпочалося із захоплення дослідників на зламі ХІХ — ХХ ст. (Ще у лютому 1922 року наш земляк Б. Кажинський прочитав наукову доповідь "Людська думка — це електрика", яку активно підтримали видатні нау-

ковці того часу⁵). Сьогодні це всім зрозуміло. Ми бачимо, що радіо, телебачення, Інтернет стають середовищем для нової соціалізації людей, які по-новому сприймають інформацію і винаходять для її поширення новітні й часто незвичні за формою технології спілкування. Інтернет взагалі став "призмою", крізь яку мільйони людей по-своєму сприймають світ, і ми бачимо, як соціальні мережеві технології по-новому реалізують інтегровану енергію розумової і суспільної активності людей. На жаль, під впливом Інтернету людське суспільство дедалі більше стає "електронним класовим суспільством", в якому, крім комфорту спілкування, зростає напруженість, несправедливість і нерівність, що прирікає людство на ескалацію соціальних конфліктів і спонукає до бунтарства і громадянських війн.

Міжнародна практика свідчить, що розвиток ІКТ в останні роки всюди сприяв підвищенню вагомості інформаційно-комунікаційної функції держави, розширив сферу відповідальності владних структур за можливість негативного інформаційного впливу на суспільство, як "м'якої" ("розумної") сили, так і "жорсткої" (летальної) зброї сучасних інформаційних війн. Ми бачимо, що новітні ІКТ стрімко і впевнено диференціюють та інтегрують в собі, залежно від вимог, будь-яку сферу людської діяльності. Розширюючи свої можливості, вони входять навіть у такі традиційно закриті для широкого загалу сфери, як то дипломатія і споріднені з нею галузі науково-освітньої діяльності людства. У світі сьогодні стрімко вибудовуються засади цифрової (Digital Diplomacy) або мережевої (Net Diplomacy) дипломатії. (Також вживається термін "публічна дипломатія Веб 2.0" — Public Diplomacy Web 2.0). За ініціативи світових лідерів — США й Великої Британії — у 2011 році було засноване міждержавне партнерство "Відкрите урядування" (Open Government Partnership, OGP), до якого нині входять 64 держави, які взяли на себе зобов'язання розкрити інформацію про діяльність національних урядів і радикально змінити систему управління суспільством і міжнародні інформаційно-комунікаційні відносини.

Використовуючи Інтернет і новітні ІКТ, державні інституції сучасних держав створюють повсюди принципово нові умови для існування людини, зумовлюють появу грандіозних організаційно-технічних завдань і фінансових витрат проектів об'єднання світових інформаційно-комунікаційних інфраструктур. Вони, на жаль, не завжди спираються на фундаментальні принципи справедливості, за якими кожна людина має право і свободу обирати, свободу совісті, слова тощо, свободу мати власність і не бути об'єктом довільного арешту, а нерівність її соціально-економічних параметрів має бути такою, щоб забезпечити максимум прибутку для найменш привілейованих осіб⁶, але кожна країна ставить перед собою виключно складні й амбіційні завдання, щоб гідно увійти до міжнародного інформаційно-комунікаційного середовища, і є кадри для реальних міжнародних і національних інформаційно-комунікаційних проектів у всіх сферах людської

⁵ Кажинский Б.Б. Передача мислей / Б.Б. Кажинский. — Москва, 1923; Кажинский Б.Б. Биологическая радиосвязь / Б.Б. Кажинский. — Киев : Иад-во Академии наук УССР, 1963. — 168 с.

⁶ Ролз Дж. Теория справедливости / Джон Ролз. — Новосибирск : Изд-во Новосибир. ун-та, 2010. — 511 с.

діяльності, оскільки вони як процеси управління інформаційними потоками всюди стали головним фактором розвитку і домінування. За цим стоїть активна цілеспрямована робота країн-лідерів. Вони, зважаючи на свою технічну, технологічну і фінансово-політичну перевагу, а, головне, підготовленість своїх суспільств до інформаційно-комунікаційної діяльності, прагнуть до світового панування, намагаються раціонально використати на свою користь вибухове зростання інтересу людства до "всесвітньої павутини", особливо в країнах, що розвиваються. (За даними Міжнародного союзу електров'язку кількість абонентів до кінця 2014 року перевищила 3 млрд).

За таких умов і для України надзвичайно актуальною темою стає підготовка кадрів із стереоскопічним баченням проблем світового розвитку. В контексті їх вирішення вже сьогодні постає низка практичних питань щодо підготовки молоді до життя в умовах глобального інформаційно-комунікаційного середовища. Стереоскопічне бачення проблем його існування і розвитку стає для фахівців обов'язковою умовою, саме життя вимагає від них осягнення величезної сукупності міждисциплінарних знань і, до того ж, через призму поглядів на нові тренди, закономірності й виклики постіндустріального розвитку.

Нові закони України "Про освіту"⁷ і "Про вищу освіту"⁸ лише деякою мірою орієнтують на пошук шляхів такої підготовки кадрів, і це змушує нас постійно відверто і професійно обговорювати проблеми, які накопичились у вітчизняній науково-освітній сфері. Перш за все, ми маємо відверто і цілеспрямовано вести розмову про інформаційно-комунікаційну складову у процесах виховання і здобуття вищої освіти. Тут наше суспільство має встановити більш жорсткий контроль за розвитком національного інформаційно-комунікаційного науково-освітнього середовища, оскільки лише в ньому ми знайдемо інноваційні ідеї і знання для подолання кризових явищ, поновлення темпів розвитку виробництва і підвищення рівня життя своїх громадян. Сьогодні ці питання набули для нас ознак проблеми виживання, національної безпеки тощо.

Світ і людське середовище завжди розвивалися складно — процес можна зобразити синусоїдою: підйом, спад, криза, знову підйом. Фахівці означають це певними циклами, наприклад Кондратьєва⁹, і пов'язують їх із закономірностями цивілізаційного зростання людства. Сьогодні, за оцінкою вчених, ми переходимо до нового (чергового), вже постіндустріального, етапу технологічного розвитку (укладу) людства. У ньому, крім інформаційно-комунікаційної складової, загалом зростає роль наукових знань, які потрібні для організації нових виробництв і пов'язаних з ними суспільно-політичних процесів. Технології нового укладу вже вийшли з ембріональної фази розвитку і дають нам надію, що їх реалізація забезпечить багаторазо-

⁷ Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ (Редакція станом на 06.09.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

⁸ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1056-ХІІ (Редакція станом на 01.07.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

⁹ Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев. — М. : Экономика, 2002. — 767 с; Меньшиков С.М. Длинные волны в экономике: Когда общество меняет кожу / С.М. Меньшиков, Л.А. Клименко. — 2-е. — М. : Ленанд, 2014. — 288 с.

ве збільшення енергетичної і ресурсної ефективності нашого розвитку. У науковому світі постійно точиться завзяте обговорення цих питань і розгортається активне (дієве) науково-освітнє змагання країн за лідерство в організації нових промислових технологій для інноваційного оновлення світу. Саме тому, попри світову фінансово-економічну кризу, витрати на освоєння новітніх технологій і масштаб їх застосування зростають приблизно на 20—35 % на рік.

Якщо бути відвертим, то активне змагання країн за світове лідерство в науково-освітній сфері розпочалося із середини ХХ ст., коли під впливом суперництва наддержав за володіння ядерними, аеро- і ракетно-космічними технологіями стала очевидною хибність і недосконалість процесів засекречення знань і обмеження їх поширення у науково-технічній сфері у провідних країнах світу. На тлі процесів глобального екстенсивного споживання природних ресурсів і зростання екологічних проблем людства у світі виникали нові тенденції в науковому обґрунтуванні значення інформації й освіти як основного ресурсу подальшого розвитку світу.

Як феномен розвитку інформація, її можливості в інформаційно-комунікаційних і науково-освітніх процесів до того часу, як це не дивно, системно не вивчались, а українська наука, промисловість і освіта, до того ж, були у ХХ ст. взагалі настільки мілітаризовані, що розвивалися виключно в координатах потреб і вимог радянського ВПК. Усе це змусило нас із здобуттям незалежності терміново, часто невдало, проводити конверсію накопичених науково-технічних знань і шукати для України шляхи виходу на світові ринки інформації й інформаційних послуг.

На жаль, генетично успадкована здатність наших громадян до винахідливості у процесі здобуття незалежності не була використана владою у процесах розбудови національного науково-освітнього простору, і це призвело до масової еміграції наших учених до С Ш А і в інші країни західної цивілізації, а тепер і до Китаю й по всьому світу. Ані величезні обсяги інформації, накопиченої у високотехнологічних галузях оборонної промисловості, ані велика кількість креативно мислячих фахівців не допомогли нам своєчасно виявити закономірності перетворення інтелектуального надбання нації в інформаційний ресурс національного розвитку. Корупція й успадкована звичка нашого чиновництва діяти за принципом "нічого не треба змінювати згубно вплинули на країну, яка до здобуття незалежності входила до найбільш розвинутих у світі, співвідносилась із Францією, Німеччиною. Протягом усіх років незалежності своєю бездіяльністю у реформуванні засад управління інститутами гуманітарної сфери — наукою й освітою — держава надовго загальмувала всі процеси науково-технічного розвитку, залишаючи і сьогодні нас у складній суперечливій ситуації постійного вибору (що саме по собі потребує знань і стійких ціннісних установок). Нам, наприклад, ще у 1980-х роках довелося особисто бачити, як керівники наукових і освітніх установ України, іноді навіть порушуючи норми чинних на той час інструкцій і законів, шукали шляхи, щоб подолати засекреченість в інформаційно-комунікаційних відносинах зі світом. Прикладом таких дій, зокрема, стало і введення в обіг штучного терміну "міжнародна інформація" (МІ). Згодом законодавець незалежної України не

сприйняв його як тип інформації у визначенні термінів Закону України "Про інформацію" (ст. 10)¹⁰, і сьогодні термін "міжнародна інформація" у нашому розумінні охоплює досить широке коло питань, які стосуються інформаційно-комунікаційної взаємодії держави зі світом. Одним терміном ми намагаємось визначити складну і дещо розпорошену сукупність знань про процеси і технології міжнародних інформаційних відносин. Усе це спричинило низку світоглядних проблем у розумінні сенсу вживаного у книгах і дисертаціях терміна, організації навчальних програм для студентів тощо. До того ж, природно, що при заснуванні навчальної дисципліни, внаслідок багатьох причин, не було враховано повною мірою темпи бурхливого зростання безпекових характеристик інформації, організаційних і технологічних аспектів її захисту у процесах міжнародної співпраці держав, які "вибухнули" наприкінці століття. Саме тому сьогодні у процесі модернізації національної класифікації освіти необхідно визначити чітке формулювання поняття "міжнародна інформація" в науково-освітній діяльності й доповнити зміст дисципліни з позицій безпекових характеристик і потреб світової системи міжнародних відносин.

Спеціальність "Міжнародна інформація" у процесі модернізації національної класифікації дисциплін має наповнитись новими "технічними" і "технологічними" знаннями, стати, можливо, більш зрозумілою, скажімо, змінити назву на "Міжнародні інформаційно-комунікаційні відносини". Осягнути ситуацію і точно визначити коло проблем допоможе лише публічна дискусія фахівців з поверненням до витоків процесів міжнародної інформаційної співпраці, безумовно, і з урахуванням сучасних знань. Ми маємо все це швидко зробити і зрозуміти, що технології роботи з інформацією сьогодні забезпечують розвиток сучасного світу. На прикладі провідних країн, перш за все США, ми маємо усвідомити і відчуті особисту відповідальність кожного — і влади, і громадянина, і суспільства, оскільки процеси прийняття рішень, до яких ми маємо готувати спеціалістів, пов'язані із загальною системою організації ефективного використання інформаційного ресурсу країни в координатах вимог нового світоустрою.

Ми маємо констатувати, що Революція гідності змусила лише частину суспільства сприйняти ідеї відкритого деліберативного управління в країні, влада і наукова спільнота поки що не надали дієвих інструментів, що обумовлює безперспективність загальних розмов про реформи і методи застосування енергії людського інтелектуального потенціалу для формування стратегічних планів розвитку України¹¹. Ми бачимо, що на тлі абсолютно дестабілізованої системи управління державою відбувається лише незворотна руйнація старих принципів, а синтезу нових форм облаштування наукового, освітнього і суспільно-політичного життя немає — заважає постійний перерозподіл сфер впливу регіональних еліт (як на товарних ринках, так і в трансконтинентальних комунікаціях).

¹⁰ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ (Редакція станом на 02.03.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

¹¹ *Соснін О.В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України / О.В. Соснін. — Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. — 572 с.

На відміну від попередніх періодів, проблема контролю за транснаціональною комунікацією набуває особливого значення і потребує якісно нових методів підготовки фахівців, зокрема і для реалізації нової інформаційно-комунікаційної політики в державі. Ми бачимо, що Україна, начебто, і здобула незалежність, і має ознаки державності, але ми не змогли поки що побудувати державу, стали просто територією — полігоном для грандіозних інформаційно-комунікаційних і фінансово-економічних маніпуляцій із власним народом. Широко розплющеними очима дивимось, як падає, руйнуючись, все, що ми вважали для себе вічним, і як зростає рівень протистояння людей і суспільно-політичних об'єднань. Нас дедалі більше поглинає глобальна інформаційно-комунікаційна війна і ми втрачаємо вплив на процеси міжнародного суперництва країн за володінням абсолютним ресурсом розвитку — інформацією і ринками освіти. Тут для нас вже багато що втрачено і виникла значна нерівність, подолати яку надзвичайно важко. Однак нашому суспільству і владі слід зрозуміти, що у глобальному протистоянні перемога, безумовно, дістанеться країнам, які спроможні своєчасно сприйняти і застосувати дуже складні інноваційні методи роботи зі змістовною, головним чином, науково-технічною інформацією, її носіями і технологіями поширення.

Сьогодні ми бачимо приклад системної роботи з інформацією у могутньому поступі міжнародних організацій і ТНК. Джерелом їх економічної і політичної сили стали, по-перше, інформаційні ресурси: наукові й науково-технічні кадри, змістовна інформація і новітні ІКТ, за допомогою яких вони реалізують наукові ідеї у сфері промислових технологій. Змістовна інформація давно стала для них ресурсом розвитку і, водночас, зброєю в конкурентній боротьбі між собою і за контроль над світом. У питаннях взаємодії з народами різних культур вони навчилися дотримуватися максимальної делікатності, коректності й толерантності, передаючи світові новітні знання, технології і послуги транснаціонального бізнесу, а також уявлення про нові й перспективні стандарти якості життя. Все це, безумовно, сприяє інтеграції навколо їх діяльності талановитих людей, як і підтримка комунікації, якою ТНК опікуються і постійно вдосконалюють. Це тільки у популярних виданнях інвестори інтуїтивно шикуються у чергу до гаражів, в яких молодь, подібно до Джобса, Возняка, Гейтса, Брина, Пейджа, Цукерберга, створює інновації. Насправді, як виявляється, науково-технічні новації (ідеї) задалегідь плануються, фінансуються й обов'язково контролюються спецслужбами. Їх не слід сьогодні звинувачувати в "агресивному імперіалізмі", прагненні за будь-яку ціну отримувати з інших країн дешеvu робочу силу, сировинні й нематеріальні (інформаційні) ресурси. Розуміючи, що закони глобальної взаємодії миттєво поширюють процеси нестабільності, й ситуація у найбідніших країнах миттєво позначається на розвинених країнах, ТНК і міжнародні організації намагаються діяти обережно й виважено, вибудовуючи свою безпеку і захист від негативних впливів. Вони постійно відпрацьовують новітні стандарти і вимоги до поведінки зі змістовною інформацією, що, власне, і дозволяє впевнено реалізовувати довгострокові науково-технічні, соціально-економічні й політичні програми у глобальному вимірі.

Все це ускладнює для нас загальну безпекову ситуацію у сталому науково-освітньому поступі і передбачає наявність певних знань в організації міжнародної співпраці у сфері інформаційно-комунікаційної взаємодії. Питання і проблеми роботи з інформацією, впровадження новітніх форм науково-технічного і культурного (гуманітарного) співробітництва в умовах постійного оновлення світу й умов міжнародної співпраці має стати постійною турботою нашого суспільства. Вони, безумовно, мають бути всім зрозумілими, а тому потреба у фахівцях, обізнаних із проблемами інформаційно-комунікаційної роботи, постійно зростатиме. Підвищення вимог до професійного розуміння тенденцій розвитку світових інформаційно-комунікаційних процесів має бути пріоритетом не тільки в освіті, але й у зовнішній і внутрішній політиці держави загалом. Скажімо, для того, щоб нашим науковцям відповісти на виклик прем'єр-міністра України А. Яценюка щодо досягнення рівня Нобелівських лауреатів (що саме по собі образливо), треба, по-перше, більш жорстко вимагати забезпечення умов для рівноправної участі наших учених у науково-освітньому житті планети і суттєво переглянути умови й можливості співпраці із штабами Т Н К над світовими науково-технічними проектами (і дещо інше).

Слід підкреслити, що Україна має реалізувати безпрецедентні реформи в науково-освітній сфері, про які ми багато говоримо протягом усіх років незалежності, і влада тут багато чого заборгувала. Треба терміново вирішувати, зокрема, процедурні питання обрання керівників кафедр і ректорів університетів, як і, до речі, умови і критерії захисту дисертацій у контексті вимог євроінтеграційних процесів. Ми, кінець кінцем, маємо подолати суттєву ваду нашої освіти, коли навіть на кафедрах національних університетів налічується 1-2 професора із відповідною фаховою підготовкою і досвідом практичної роботи. Саме вручення професорських дипломів має стати особливою турботою Президента України, як і питання створення загальної морально-етичної атмосфери в науково-освітніх установах. Усе це потрібно вирішувати виключно на засадах організації публічних всеукраїнських конференцій і конкурсів з обов'язковим залученням усього кадрового потенціалу професорсько-викладацького складу національних університетів. Лише за таких умов можна вести мову про якісну підготовку вчених і високоосвічених фахівців на рівні освітньо-кваліфікаційних вимог світових університетів і забезпечити їх інтеграцію в світовий науково-технічний простір.

Саме життя вимагає від нас оновити наукові й освітні програми підготовки фахівців для міжнародної інформаційно-комунікаційної діяльності. Скажемо відверто, що їх як специфічну складову всіх наук сьогодні у вищих школах України розкрити важко. Потрібно перш за все по-новому й ефективно поєднати технічні й гуманітарні дисципліни, а це, крім теоретичних знань, передбачає наявність у викладачів практичного досвіду і здатності привнести в навчальний процес інформаційно-пропагандистські риси, оскільки майбутнім фахівцям потрібно, крім знань про сутність і організацію інформаційно-комунікаційної роботи, чіткі уявлення про глобальне інформаційно-комунікаційне протистояння, яке виникло у світі, й умови, за яких Україна, володіючи величезним інноваційним потенціалом наукових знань і здатністю нації до інтелектуальної праці, розташовуючись у страте-

гічно вигідному регіоні світу — на перетині віковичних торговельних шляхів та інтересів країн Євразії, територіально примикаючи до північної межі Світового енергетичного еліпса навколо країн Перської затоки, — має потенціал реалізувати надзвичайно високі шанси наблизитись за рівнем науково-освітньої діяльності до країн, які сьогодні утворюють постіндустріальне ядро світу.

Шлях, який ми маємо подолати, важкий, потребує величезних зусиль і постійного вдосконалення науково-освітніх процесів, але повноцінна інтеграція у глобальні за масштабами плани постіндустріальної розбудови світу того варті. Підготовка для цього фахівців, їх здатність досягнути новітні професійні знання та світоглядні тенденції щодо процесів європейського і світового об'єднання людства для більшості країн світу вже недоступна. Від здатності нашої вищої школи подолати вади залежить "європейський раціоналізм" України, і саме тому всі питання реформування процесів у національних системотвірних інститутах науки й освіти потребує широкого публічного обговорення й обумовлено не лише глобальними викликами, що постали перед нами як країною периферії світу. Ми начебто постійно декларуємо як одне із пріоритетних завдань серед стратегічних планів підготовку високоосвічених кадрів для ключових напрямів розвитку сучасної науки і техніки, орієнтуємось у них на виконання вимог нового технологічного укладу людства, але чи є сьогодні будь-яка культурна країна, яка б порівняно з іншими витратила так мало виділяла на розвиток науки й освіти як ми? Це стало просто загрозою для існування вітчизняної науки й освіти як, до речі, і наростання бюрократизації в освіті. Протягом століть в управлінні національною науково-освітньою діяльністю сформована влада "канцелярій", яка лягає на нас гнітючим нищівним тягарем. Сама по собі вона створює атмосферу пригніченості й непевності учених у вишах і наукових установах, заважає живій науковій і виховній роботі, стимулює масштабні зловживання владою. Вона не тільки постійно погіршує ефективність практичних заходів, а вже підірвала довіру до влади, отруїла суспільну свідомість прийняттям цілої низки непродуманих, а то й просто некомпетентних рішень.

Поновити логіку послідовних дій створення засад нової інноваційної науково-освітньої політики держави ми маємо терміново, й осередки громадянського суспільства мають постати тут проти волюнтаристичного свавілля чиновництва і параноїдальної манії величчя псевдопатріотичних лідерів при визначенні першочергових питань надання національним університетам автономії й академічних свобод студентам і викладачам¹².

Тут доречно згадати слова фундатора Національної академії наук України, гетьмана України Павла Скоропадського, який радив берегти розумних, освічених, здатних до роботи людей. "їх у нас не так багато і їх ще можна перерахувати"¹³. Без перебільшення, такі люди у науково-освітніх

¹² Соснін О.В. Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, М.А. Ажажа. — Львів : Магнолія-2006, 2011. — 607 с. — (Вища освіта в Україні).

¹³ Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918 / П. Скоропадський [гол. ред. Я. Пеленський]. — Київ ; Філадельфія : Ін-т укр. археографії та джерелознавства імені

установах мають ототожнюватися з найважливішим ресурсом, оскільки від цього залежить виживання країни в сучасному світі.

Інноваційне оновлення в науці й освіті відбуватиметься на тлі колапсу політичної і правової системи, що склалася в Україні, коли координати світоглядних уявлень про міжнародну інформаційно-комунікаційну діяльність і науково-технічну взаємодію змінені¹⁴. Саме тому ми маємо більш уважно й відповідально ставитись до викладання гуманітарних знань про інформацію й комунікацію в технічних університетах. На наш погляд, обов'язковими для майбутніх інженерів стають знання таких наук, як правознавство, психологія, соціологія тощо. Але викладатися в технічних університетах вони мають у контексті вимог входження України до світового науково-технічного простору. На тлі процесів функціонування систем міжнародного обміну інформацією саме міждисциплінарні знання інженерів торуватимуть нам шлях до нового облаштування суспільства, в якому знання стануть капіталом людини і формуватимуть її запити до суспільства, що саме по собі є наслідком об'єктивної потреби в нових виробничих і соціальних відносинах в суспільстві, яке розвивається.

Список використаних джерел:

1. Про Державну службу України з питань технічного захисту інформації : Указ Президента України від 01.12.1992 № 593/92 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/593/92>.
2. Про утворення Державного комітету України з питань державних секретів : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1993 № 327 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/327-93-%D0%BE>.
3. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII (Редакція станом на 06.09.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1056-XII (Редакція станом на 01.07.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (Редакція станом на 02.03.2014) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. — Київ : Ленвіт, 2006. — 35 с. 7. *Меньшиков С.М., Клименко А.А.* Длинные волны в экономике: Когда общество меняет кожу. — 2-е. — М. : Ленанд, 2014. — 288 с.
7. *Кондратьев Н.Д.* Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. — М. : Экономика, 2002. — 767 с.
8. *Кажинский Б.Б.* Передача мислей / Б.Б. Кажинский. — Москва, 1923; *Кажинский Б.Б.* Биологическая радиосвязь / Б.Б. Кажинский. — Киев : Изд-во Академии наук УССР, 1963. — 168 с.
9. *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918 / П. Скоропадський [гол. ред. Я. Пеленський]. — Київ ; Філадельфія : Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України ; Ін-т сх.-европ. досліджень НАН України ; Сх.-европ. дослідний ін.-т ім. В. Липинського, 1995. — 493 с.
10. *Соснін О.В.* Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, М.А. Ажажа. — Львів : Магнолія-2006, 2011. — 607 с. — (Вища освіта в Україні).

М.С. Грушевського НАН України ; Ін-т сх.-европ. досліджень НАН України ; Сх.-европ. дослідний ін-т ім. В. Липинського, 1995. — 493 с.

¹⁴ *Соснін О.В.* Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, О.Є. Постол. — Київ, 2015. — 554 с.

11. *Соснін О.В.* Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, О.Є. Постол. — Київ, 2015. — 554 с.

12. *Соснін О.В.* Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: / О.В. Соснін. — Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. — 572 с.

13. *Рола Дж.* Теорія справедливості / Джон Ролз. — Новосибірськ : Изд-во Новосибір. ун-та, 2010. — 511 с.

Надійшла до редакції 02.02.2015

Olexandr Sosnin. *On Information Updating in Education*

Continuous reform and modernization in the organization of national information communication environment (ICE) under the influence of new information communication technologies (ICT) has become today one of the main factors of life of the state and society. The peculiarity of the formation of ICE, except the definition of information communication component in the work of citizens, is the formation of new outlook on processes of knowledge creation and innovative information processing as a resource and organization of effective communication to provide various information services. There is no doubt that the work with information under the active introduction of new ICT creates new information technology realities in all areas of human activity. They usually have a high-tech and sophisticated content, and therefore one of the most pressing problems of science and education today is mobilizing of theoretical, methodological and practical knowledge, accumulated by the mankind for organization of conscious attitude to information and communication phenomena.

Александр Соснин. *Об инновационных преобразованиях в образовании*

Постоянная модернизация в организации национального информационно-коммуникационной среды (ИКС) под влиянием новейших информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) стала в наши дни одним из основных факторов жизнедеятельности государства и общества. Особенностью формирования ИКС, кроме определения информационно-коммуникационной составляющей в трудовой деятельности граждан, становятся новые процессы, направленные на создание знаний и инновационного обработки информации как ресурса и организации эффективной коммуникации с целью предоставления различных информационных услуг. Работа с информацией в условиях активного внедрения новейших ИКТ создает новые информационно-технологические реалии во всех сферах человеческой деятельности. Они обычно имеют высокотехнологичный и сложный смысл, а потому одной из самых актуальных задач науки и образования сегодня является мобилизация теоретических, методологических и практических знаний, накопленных человечеством, для организации сознательного отношения к информационно-коммуникационным феноменам.